

Az Iparművészeti Múzeum szecessziós gyűjteménye II.

Műtárgyvásárlások és nagy gyűjtemények elhelyezése
1898 és 1961 között

Fotó: Sulyok Miklós / Iparművészeti Múzeum, Budapest

■ Radisics Jenő, a *belle époque* korának igazgatója az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek gyarapításakor, a szecessziós kollekciónak megalapításakor nagyszabású, monumentális egységekben gondolkodott, részint pedig analógiákban, amikor a külföldi és hazai művészet alkotásait párhuzamba és egymás mellé állította. A magyar műalkotások vásárlását elsősorban a nemzetközi mérce és a minőség határozta meg: gondos válogatásnak lehetünk tanúi, amikor az évről év-

Háry Gyula: Karperec. Kivitelező: Hibján Samu / Gyula Háry: Bracelet. Executed by Samu Hibján
[1899–1900] arany, ezüst, gyémántok, filigrán, zománccal
(Iparművészeti Múzeum, Budapest) / gold, silver, diamonds, filigree, enamel (Museum of Applied Arts, Budapest) [Ø 7,2 x 6 cm]

Fotó: Kolozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

↳ **Spiegel Frigyes: Lábasóra. Kivitelezők: Polgár Alajos, Vondrák László, Hoser Viktor, Rapoport Jakab / Frigyes Spiegel: Standing Clock. Constructed by: Alajos Polgár, László Vondrák, Viktor Hoser, Jakab Rapoport**
[1899] *mahagóni, padukfa, jubarfa borítással, sárga- és vörösréz elemekkel*
(Iparművészeti Múzeum, Budapest) / *mahogany, paduk with maple covering, with brass and copper parts* (Museum of Applied Arts, Budapest)
[230x87x45 cm]

re megrendezett és a kortárs magyar művészek, iparosok számára bemutatkozási lehetőséget biztosító karácsonyi kiállítások anyagából „szemelgetett”, a kultuszminisztérium anyagi támogatásával. Jellemző alkotásokat vett meg, nem sokat, de gondosan kiválasztott, értékálló, ízléses műveket, sohasem esett a hatásvadász, modoros szecesszió csapdájába.

1898-ból – az 1897-es kiállítás anyagából – elsősorban Faragó Ödön bútorait említjük. Hibján Samu zománportréját 1899-ben vették leltárba. Ugyanebben az évben – többek között – Zsolnay díszedények, Hibján Samu-féle zománcozott ékszerek, Beck Ö. Fülöp-től bronzöntvények, azonkívül Horti Pál, Rippl-Rónai József és Róth Miksa tervezte tárgyak kerültek a múzeumba.¹¹

1900-ban vásárolták meg Spiegel Frigyes állóóráját és rézdob-állványát (készítette Jungfer Gyula),¹² mely-

hez a gongot és ütőt a Liberty cég szállította.¹³ 1901-ben elsősorban Horti Pál tárgyaival bővült a gyűjtemény, köztük bútorokkal, továbbá Hibján Samu által kivitelezett aranyozott ezüst, zománcdíszes karpereccel.¹⁴

1901-ben a párizsi világkiállításról visszaszállított tárgyak árverésén a múzeum Harty Gyula és Hibján Samu-féle zománcozott karkötőkre, terrakotta-, bőr-, valamint bronztárgyakra jelentette be igényét.¹⁵ Ezeket a kereskedelemügyi magyar királyi minisztériumtól vásárolták meg.

Az 1901-es társulati kiállításból – immár 1902-ben – a következő jelentősebb darabok kerültek a gyűjteménybe: Tarján (Huber) Oszkár násfái, Vögerl Gusztáv, Fischer Jenő (Herend) edényei, Rapoport (Rappaport) Jakab vázája, melynek foglaltványát M. Dufrené tervezte, Faragó Ödön karosszékei.

Kapás Nagy Mihály:
Virágtartó edény
pillangókkal. Kivitelező:
Zsolnay-gyár, Pécs /
Mihály Kapás Nagy:
Flower bowl with
butterflies.
Manufactured by
Zsolnay Factory, Pécs
 [1902] keménycserép,
 öntött és mintázott
 elemekkel,
 eozinmázas,
 magasság: 17 cm,
 talp: Ø 22,2 cm,
 száj: Ø 24 cm
 (Iparművészeti
 Múzeum, Budapest) /
 earthenware,
 with moulded and
 patterned parts, eosin-
 glazed, height: 17 cm,
 base: Ø 22,2 cm,
 mouth: Ø 24 cm
 (Museum of Applied
 Arts, Budapest)

Fotó: Kolozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Rippl-Rónai József: Váza virágszállal.
Kivitelező: Zsolnay-gyár, Pécs / József Rippl-Rónai: Vase with flower. Manufactured by Zsolnay Factory, Pécs [1899] keménycserép, formába öntött és mintázott, savmaratott, eozinmázás, magasság: 23 cm, talp: Ø 8,8 cm, száj: Ø 8,5 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / earthenware, moulded and patterned, etched, eosin-glazed, height: 23 cm, base: Ø 8,8 cm, mouth: Ø 8,5 cm (Museum of Applied Arts, Budapest)

Az 1903-as vásárlások közül értékben és művészségben kiemelkedik Wigand Ede ebédlőszekrénye, valamint egy Zsolnay díszedény.¹⁶ Közvetlenül az alkotó, Rippl-Rónai József ajándékként került be a művész *Caroussel* című kerámiaképe a múzeumba.¹⁷

1904-ben Zsolnay edények, halasi csipkék gazdag sorozata és körmöcbányai csipkék, Horti Pál Kabay Dánielné által kivitelezett selyemszőnyege, továbbá

Émile Gallé: Váza Victor Hugo-versidézzel / Émile Gallé: Vase with quotation from a poem by Victor Hugo

[cca. 1900] formába fúvott réteges üveg, fém-oxidos festéssel, savmaratással, csiszolással, magasság: 47 cm, legnagyobb szélesség: 18 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / layered glass, blown into a mould, metal-oxide-painted, etched, ground, height: 47 cm, maximum width: 18 cm (Museum of Applied Arts, Budapest)

→ Nagy Sándor több, metszett és színezett bőrtárgya lett a múzeumé.¹⁸

Koloman Moser:

Dísz-szekrény /

Koloman Moser:

Decorative cabinet

[1900] *pálma-*

mahagóni és

topolyagyökér

borítással, intarzia,

belsejében tükrös

(Iparművészeti

Múzeum, Budapest) /

Palm-mahogany and

polar root covering,

inlay, mirror inside

(Museum of Applied

Arts, Budapest)

[140x69,5x69,5 cm]

Az 1905-ös gyarapodásból kiemeljük Hány Gyula és Tarján (Huber) Oszkár ékszereit, Beck Ö. Fülöp és Beck Márton növénydíszes ón- és bronztányérját, Nagy Sándor bőr Biblia-kötését (készítette Belmonte Leó) és Mayböhm Károly G. E. Moira vázlatai nyomán kivitelezett üvegfestményeit.¹⁹

1906-ban Goitein Mór zománcos ezüstcsatja, egy Dékányi Árpád által tervezett csipkegallér és csipkeszegély, továbbá a velencei művészeti kiállítás magyar terme néhány kellékének megvásárlását határozták el: két karosszék (Jámbor Lajos tervei szerint, Vaszary bazsarózsás kárpitjával), mahagóni kerek asztal (Jámbor Lajos tervezte).²⁰

1905-ben a velencei nemzetközi művészeti kiállítás magyar csoportja számára Radisics megrendelésére készített Kovalszky Sarolta két gobelint (*Vásár, Falusi pár*) és négy szárny bazsarózsás függönyt Vaszary János tervei nyomán.²¹

1908-ban Zsolnaytól többek között Rippl-Rónai tervezte tányérokat vettek.²²

A fentebb felsorolt, válogatott műtárgyak – ma is elismert művészek és mesterek alkotásai – méltó módon mutatják be a századforduló magyar iparművészetét, és bátran egymás mellé tehető a külföldi és itteni alkotások. Az utóbbiak reprezentálják a hazai stílusteremtéseket, és azokat a jellegzetességeket, amelyek meghatározóak voltak a magyar szecessziós művészetben: a sajátos ornamentika mellett (amely az ékszereken, csipkéken mutatkozott leginkább) a kor külföldi törekvései iránti fogékonyságot és a technikai kivitelezés magas színvonalát, a mesterségbeli tudást.

Radisics egyetemleges szemléletét bizonyítja, hogy a szecessziós kollekció szerves egységet képezett. Ugyanakkor egészen más szempontú gyarapodást jelentett az 1905-ben elhunyt első múzeumi főigazgató, Ráth György nagypolgári műgyűjteményének megszerzése: Ráth műtárgyait, végakarátának megfelelően, özvegye ajándékozta oda a magyar állami kincstárnak, városligeti fasori villájuk eladása fejében.²³ Berendezett otthonról, nagypolgári villáról volt szó, amelynek előcsarnoka szecessziós ízlésben fogant, Horti Pál bútoraival, Rapoport (Rappaport) Jakab vá-

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

zájával, mintegy ízelítőt nyújtva a magyar szecessziós enteriőrökből. Ugyanakkor a szecessziós alkotások más része a történeti fogantatású gyűjteményben a historizáló-eklektikus terekben kapott helyet. A villa – berendezésével együtt – az Iparművészeti Múzeum elidegeníthetetlen részét képezte, az 1907-ben hozott törvény szerint.

Radisics Jenő 1917-ben hunyt el. Ezt követően a megváltozott történelmi és gazdasági körülmények, a történeti irányultságú kultúrpolitika és ízlés miatt megszakadt a múzeum élő kapcsolata a külföldi és hazai művészetrel, művészekkel, szinte teljesen leállt a kortárs szerzeményezés.²⁴ A szecesszió divatja és közkedveltsége is leáldozott, így lényegében évtizede-

kig még magángyűjteményekből sem igazán gyarapodott a múzeum kollekciója *art nouveau* tárgyakkal.

A második világháborút követően, 1948-ban két nagyszabású gyűjtemény gyarapította a gyűjteményt, méltó módon betetözve Radisics munkáját. Az egyik Zsolnay Vilmos közvetlen munkatársának, Wartha Vince vegyészprofesszornak a kollekciója volt, aki a Műegyetem kémiai-technológiai tanszékén hozta létre több ezer darabos kerámia- és üvegyűjteményét, amit 1948-ban helyeztek át az Iparművészeti Múzeumba.²⁵ A kerámiaművesség teljes történetét magába foglaló gyűjtemény különleges darabjai az irizáló magyar üvegek, a Zsolnay kísérleti és dísz tárgyak.

Hasonlóan elsősorban kerámia- és üvegtárgyairól volt ismert Fettick Ottó állatorvos, bakteriológus kollekciója, ám mintegy fél évszázados gyűjtési tevékenysége során textileket (szőnyeget, halasi csipkét, kárpitot), ötvösműveket, keleti tárgyakat is gyűjtött. 1948-ban készítette el végrendeletét, amelyben az Iparművészeti Múzeumra hagyta iparművészeti alkotásait, s már életében átruházta a birtoklás jogát, jóllehet a tárgyak még nagyrészt a villájában maradtak.²⁶ A körülbelül ötezer tárgy összértéke a korabeli becslés szerint 630 ezer forintra rúgott, ebből az üvegeket és kerámiákat félmillióra taksálták – az utóbbiak közül megemlíthetjük Gallé, a Daum-fivérek, Lalique, Tiffany üvegeit, Zsolnay kerámiáit. Fettick a második világháború után szeretett családjából egyedül maradva, tragikusan végződött élete utolsó pillanatáig gyarapította a gyűjteményt, és mint szakavatott gyűjtő a tárgyak múzeumi leltározásában, meghatározásában is részt vett.

Amint Wartha és Fettick mintegy tovább folytatta, kiegészítette Radisics gyűjteményezési munkáját, hézgapótlónak nevezhetjük Schmidt Miksa bútorgyáros mintakollekciójának megszerzését 1961-ben a múze-

Rippl-Rónai József: Vörösruháas nő – falkárpit.

Kivitelező: Lazarine Boudrion / József Rippl-Rónai: Woman in Red Dress. Tapestry. Manufactured by Lazarine Boudrion

[1898] *kongréra gyapjúval hímzett, lapos öltés (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / wool embroidery on linen, flat stitch (Museum of Applied Arts, Budapest)*

[230x125 cm]

Fotó: Ament Cellert / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Körösői-Kriesch Aladár: Kasszandra – falkárpit (részlet).

Kivitelező: Belmonte Leó / Aladár Körösői-Kriesch: Cassandra.

Tapestry (detail).

Manufactured by Leó Belmonte

[1908] *gyapjú, gobelinteknikával szövétt (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / wool, Gobelin weaving technique (Museum of Applied Arts, Budapest)*

um számára – amit a Budapesti Történeti Múzeum adott át –, hiszen mellett, hogy a Radisics által vásárolt kiváló francia bútorgyűjteményt új tárgyakkal bővítette, kvalitásos, Közép-Európából származó darabokkal is (Bernhard Pankok, Wiener Werkstätte, Kolo Moser) gazdagította.

Titokzatosan és furcsán alakultak a műtárgy-sorok az 1950-es években a kierőszakolt államosítások során, és még az utána következő évtizedekben is előfordult, hogy meglepő helyekről kerültek elő tárgyak, vagy egykori tulajdonosok, művészek, műgyűjtők, múzeumi szakemberek rokonai, leszármazottai juttattak el kollekció-töredékeket, megőrzött darabokat a múzeumba. 1951-ben a Szépművészeti Múzeum átadása révén került a múzeumba Rippl-Rónai *A vörösrubás nő* című kárpitja, amely része volt a művész gróf Andrássy Tivadar részére tervezett egykori ebédlőberendezésének.

Egyik legnevesebb nagypolgári műgyűjtőnket tisztelhetjük báró Kohner Adolf vegyész gyáros, bankár személyében. Kollekcója első példája a nagyszabású, modern értelemben vett művészeti igényű gyűjteményeknek. Friss és új szellemiséget hozott a gyűjtés területén, aminek legszembeesőbb vonása a nyitottság, a kortárs művészet iránti fogékonyság volt. Kohnernek nemcsak briliáns modern francia impresszionista és posztimpresszionista festményei és kortárs magyar képei voltak, hanem az övé volt Körösői-Kriesch Aladár bravúros gobelinje is, amit özvegye ajánlott fel megvételre a múzeum számára.²⁷

HORVÁTH HILDA
művészettörténész

Jegyzetek

11. IM Adattár 1899/12.
12. IM Adattár 1900/59.
13. IM Adattár 1899/370.
14. IM Adattár 1901/11.
15. IM Adattár 1902/5.
16. IM Adattár 1903/131; Vétel – Ajándék leltárkönyv 1903–1908. IM Adattár, 1903. március 21-i bejegyzés.
17. IM Adattár 1903/22; Vétel – Ajándék leltárkönyv 1903–1908. IM Adattár, 1903. január 15-i bejegyzés.
18. IM Adattár 1904/62; Vétel – Ajándék leltárkönyv 1903–1908. IM Adattár, 1904. február 8-i bejegyzés.
19. IM Adattár 1905/39; Vétel – Ajándék leltárkönyv 1903–1908. IM Adattár, 1905. január 30-i bejegyzés.
20. IM Adattár 1906/74; Vétel – Ajándék leltárkönyv 1903–1908. IM Adattár, 1906. március 4-i bejegyzés.
21. IM Adattár 1905/145; megjegyezzük, hogy 1903-ban az intézmény Kovalszky Saroltától ajtószőnyeget vett, mely Radisics megrendelésére, Vaszary tervei szerint készült, lásd: 1903/94, 302. Vétel – Ajándék leltárkönyv 1903–1908. IM Adattár, 1903. július 4-i bejegyzés. 'A' ltsz: 13462.
22. Vétel – Ajándék leltárkönyv 1908–1910. IM Adattár, 1908. szeptember 12-i bejegyzés.
23. A gyűjtemény történetéről: *Egy magyar polgár – Ráth György és munkássága.* (Magyarul és angolul.) Szerk. Horváth Hilda. Budapest, 2006.
24. Ritka kivétel magától a művészről, Körösői-Kriesch Aladártól: Sasok a hős sírja felett gobelinjének megvétele 1918-ban.
25. IM Adattár 1948/131, 249, 263.
26. IM Adattár 1948/16.
27. IM Adattár 863-01153/56; elírás következtében évtizedekig Kolmer néven szerepelt.

A tanulmány első részét
a 2013/7. számban közzéltük.

